

Tvorba contra pesimismus / Pesimismus a jeho překonání / Pravda a antipesimismus / Antipesimismus u Nietzsche

Ve zlomcích z Nietzscheovy pozůstalosti, v kterých lze vidět přípravu na větší knihu (ta byla po jeho smrti péčí jeho sestry poněkud falšujícím způsobem vydána a opětovně vydávána pod názvem „Vůle k moci“), najdeme velmi pozoruhodný fragment, v němž se Nietzsche ohražuje proti výtkám pesimismu, které mu ještě za jeho života byly často adresovány. Čteme v něm: „Tato kniha je svým způsobem dokonce antipesimistická: totiž v tom smyslu, že učí něčemu, co je silnější než pesimismus, co je „božštější“ než pravda.“ (Colli-Montinari, Bd. 13, str. 522.) Pochopitelně tím Nietzsche vůbec nemá na mysli nějaký druh optimismu; ten přece zavrhl jako podvod a lež. Co je však silnější než pesimismus (aniž by to byla iluze)? Co je „božštější“ než pravda? „Umění je cennější než pravda,“ uzavírá Nietzsche, a dokládá to vlastní zkušeností. Ví to, protože to prožil, ba snad neprožil vůbec nic jiného! – Tady by bylo zapotřebí se obrátit na četná místa v jeho vlastní tvorbě, v nichž se nejen různě, ale navzájem nekompatibilně vyjadřuje o „pravdě“. Ale to nyní můžeme nechat stranou. Na otázku, co je božštější než pravda, je nasnadě odpověď, že „bůh“ (eventuelně „nějaký bůh“). Ale který „bůh“ by to mohl být? Leda snad „Bůh Pravdy“, tj. Bůh, který na rozdíl ode všech ostatních bohů (či spíše pseudobohů a Bálů) se nerozloží a nezhroutí ve světle Pravdy. Nakonec to přece musí být Pravda, která rozhoduje o tom, který z bohů je „ten pravý“! Božštější než nějaká jednotlivá pravda o „bohu“ (či „Bohu“) může být jen ta jediná Pravda, která není na ničem a na nikom závislá a která nikdy nepomíjí, ačkoli není žádnou „daností“, protože vždycky znovu přichází a dává se nám, dává se každému podle jeho situace. Pesimismus tedy nelze překonat žádným optimismem, ale – a to je námitka i proti Nietzscheově formulaci – ani žádným prožitkem, ani celoživotním prožitkem! Zbývá jen spolehnoutí na to jediné spolehlivé, protože nejsou, ale vždy znovu (a ke každému osobně) přicházející, totiž na Pravdu, která může být pochopena pouze jako to, co pravdivost každé naší (jednotlivé) pravdy umožňuje a zakládá. Jen taková Pravda může být božštější než kterákoli pravda, a jen spolehnoutí na takovou Pravdu se může vyhnout pádu nejen do iluzí, nýbrž i do pesimismu, tj. „radikálního popření života“, ba do radikálního „ne-dělání“, ne-činnosti. A právě takové spolehnoutí na Pravdu nedanou, ne-je, ale z budoucnosti přicházející, je spjata s tvorbou, s tvůrčím uměním, s tvůrčí činností.

(Písek, 040719-1.)